

LA DUALITAT DE BAPTISTERIS EN LES CIUTATS EPISCOPALS DEL CRISTIANISME TARDOANTIC

ACTES DEL I SIMPOSI D'ARQUEOLOGIA CRISTIANA,
BARCELONA, FHEAG-AUSP, 26-27 DE MAIG DE 2016

STUDIA ARCHAEOLOGIAE CHRISTIANAE
2

LA DUALITAT DE BAPTISTERIS EN LES CIUTATS EPISCOPALS DEL CRISTIANISME TARDOANTIC

ACTES DEL I SIMPOSI D'ARQUEOLOGIA CRISTIANA,
BARCELONA, FHEAG-AUSP, 26-27 DE MAIG DE 2016

JULIA BELTRÁN DE HEREDIA BERCERO
CRISTINA GODOY FERNÁNDEZ (EDS.)

ATENEU UNIVERSITARI SANT PACIÀ
FACULTAT ANTONI GAUDÍ D'HISTÒRIA, ARQUEOLOGIA I ARTS CRISTIANES
FACULTAT DE TEOLOGIA DE CATALUNYA
2017

Disseny de la coberta: Ernest Gil Termes
Fotografia de la coberta: Representació del Palau de Teodoric
en el mosaic de l'església de Sant Apol·linar el Nou, Ravenna.
© Wikimedia Commons

© Dels autors
© Facultat Antoni Gaudí d'Història, Arqueologia i Arts Cristianes (AUSP)
© Facultat de Teologia de Catalunya (AUSP)

Primera edició: Barcelona, Juny de 2017

ISBN: 978-84-947195-3-0
Dipòsit legal: B 14.241-2017

Composició i impressió: Parangona Realització Editorial, sl.

Índex

PRESENTACIÓ	7
BATTISTERI PALEOCRISTIANI IN ITALIA: MONUMENTALITÀ PER LA CITTÀ EPISCOPALE <i>Olof Brandt</i>	9
BATTISTERI RAVENNATI: ARCHITETTURA, ICONOGRAFIA, LITURGIA <i>Giovanni Gardini</i>	31
EDIFICI OTTAGONALI NELLA CIVITAS VETUS DI MANTOVA: NOVITÀ DA RECENTI INDAGINI <i>Daniela Castagna, Grazia Facchinetti, Elisa Possenti</i>	47
I BATTISTERI DELLA CATTEDRALE DI AOSTA (ITALIA) <i>Renato Perinetti</i>	69
L'ÉVÊQUE, LE BAPTISTÈRE ET LA LITURGIE AU TRAVERS DE L'ARCHÉOLOGIE : L'EXEMPLE DE GENÈVE <i>Charles Bonnet</i>	81
LOS NUEVOS HALLAZGOS ARQUEOLÓGICOS DE LA BASÍLICA DELS SANTS MÀRTIRS JUST I PASTOR Y LA DUALIDAD DE BAPTISTERIOS EN BARCELONA <i>Julia Beltrán de Heredia Bercero</i>	99
MÉRTOLA NA ANTIGUIDADE TARDIA. O COMPLEXO RELIGIOSO E OS BATISTÉRIOS <i>Virgílio Lopes</i>	127
LES BAPTISTÈRES MULTIPLES DANS L'AFRIQUE ROMAINE, VANDALE ET BYZANTINE <i>François Baratte</i>	147
LOS RITOS BAPTISMALES EN LA ANTIGÜEDAD TARDÍA: UNA LECTURA ARQUEOLÓGICA DESDE LOS TEXTOS ESCRITOS <i>Cristina Godoy Fernández</i>	173
TEOLOGIA BAPTISMAL EN LES CONTROVÈRSIES AMB EL DONATISME I L'ARRIANISME (SEGLES IV-VII) <i>Albert Viciano Vives</i>	199

Presentació

Aquest segon volum de la col·lecció *Studia Archaeologiae Christianae* recull les ponències del simposi internacional *La dualitat de baptisteris en les ciutats episcopals del cristianisme tardoantic*, organitzat per la Facultat d'Història, Arqueologia i Arts Cristianes Antoni Gaudí (FHEAG – AUSP) els dies 26 i 27 de maig de 2016.

L'objectiu del simposi era posar damunt la taula els casos de les ciutats que presenten de forma contemporània més d'un baptisteri i esbrinar el per què. La iniciativa va sorgir arran de les troballes aparegudes a la Basílica dels sants màrtirs Just i Pastor de Barcelona, de les quals Julia Beltrán de Heredia fa una interpretació ben original referent a la dualitat de grups episcopals, un de confessió arriana i l'altre catòlica.

Els participants són especialistes en diferents àrees geogràfiques. Obre aquestes actes la contribució d'Olof Brandt, professor del *Pontificio Istituto di Archeologia Cristiana* (PIAC), en la qual Brandt analitza els grups episcopals italians, llevat de Ravenna. Aquesta ciutat —que constitueix el paradigma de ciutat episcopal amb dos grups episcopals relacionats l'un amb els catòlics i l'altre amb els arrians ostrogots de Teodoric, i dels quals es conserven íntegres els dos baptisteris— l'estudia Giovanni Gardini (*Ufficio per la Pastorale della Cultura de la Diocesi di Ravenna-Cervia*) amb un enfocament de l'arquitectura a través de la iconografia i la litúrgia. Encara a Itàlia, Daniela Castagna, Grazia Fachinetti i Elisa Possenti (*SAP, Società Archeologica di Mantova*) exposen els resultats de les darreres troballes d'un edifici octogonal que podria tractar-se d'un baptisteri a la ciutat de Màntua. La ciutat d'Aosta completa aquest panorama italià amb la ponència del reconegut arqueòleg Renato Perinetti (*Beni Culturali della Regione Autonoma Valle d'Aosta*), qui presenta els baptisteris trobats a l'antiga *Augusta Pretoria*.

Ginebra és la següent ciutat —explicada pel gran investigador Charles Bonnet (*Université de Genève*)— on hi ha un grup episcopal tardoantic amb diverses instal·lacions

baptismals, a les quals s'atribueix una funcionalitat relacionada amb el ritu del lavatori de peus, propi de l'àrea d'influència de la litúrgia milanesa.

A continuació, Barcelona presenta les seves novetats de la ma de Julia Beltrán de Heredia (FHEAG [AUSP] – MUHBA) en la Basílica dels sants màrtirs Just i Pastor, amb una hipòtesi que fa d'aquests vestigis les restes d'un grup episcopal catòlic del segle VI, contemporani de les restes arqueològiques de la plaça del Rei, interpretades com a seu arriana per aquesta investigadora.

També en la península Ibèrica, però a l'altre extrem sud-oest, Virgilio Lopes (*Campo Arqueológico de Mértola – CAM*) examina el cas de Mértola (la *Myrtilis* de l'antiga Lusitània) on darrerament ha estat trobat el que presumiblement sembla ser un segon baptisteri.

El periple continua cap a terres africanes amb una exposició de síntesi de François Baratte (*Université de Paris-Sorbonne*) sobre les nombroses ciutats de l'Àfrica romana, vàndala i bizantina on s'han trobat múltiples baptisteris associats a les seves respectives esglésies.

Com a contrapunt a aquesta mirada arqueològica sobre la pluralitat de baptisteris en algunes seus episcopals occidentals, el simposi va comptar amb dues ponències plantejades des de la perspectiva de les fonts escrites.

Primerament, Cristina Godoy Fernández (FHEAG – AUSP) explica els ritus litúrgics del baptisme des dels textos escrits i reflexiona sobre les possibilitats i límits d'una lectura en clau arqueològica.

En segon lloc, des del punt de vista teològic, Albert Viciano (FHEAG – AUSP) analitza la teologia baptismal en el marc de les controvèrsies entre catòlics, donatistes i arrians entre els segles IV al VII, basant-se en els Pares de l'Església i la legislació canònica de l'època.

Barcelona, març de 2017

Armand Puig i Tàrrach

Rector de l'Ateneu Universitari Sant Pacià